

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МЕТАЛУРГІЙНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ

**Г.О. Король, В.Д. Зелікман, Р.Б. Сокольська,
К.О. Сивокобилка, А.В. Зінченко, К.Л. Плоховець**

КОМП'ЮТЕРНИЙ АУДИТ
Частина І. Методологія та інформаційне забезпечення
комп'ютерного аудиту

Друкується за Планом видань навчальної та методичної літератури,
затвердженим Вченою радою НМетАУ
Протокол № 1 від 27.01.2017

Дніпро НМетАУ 2017

УДК 657.6:004.9(07)

Комп'ютерний аудит: Навч. посібник. Частина I. Методологія та інформаційне забезпечення комп'ютерного аудиту / Г.О. Король, В.Д. Зелікман, Р.Б. Сокольська та ін. – Дніпро: НМетАУ, 2017. – 41 с.

Розглянуті теми першої частини дисципліни “Комп'ютерний аудит”: “Методологія та інформаційне забезпечення комп'ютерного аудиту”. Наведена література, що рекомендується для самостійного поглибленого вивчення дисципліни.

Призначений для студентів спеціальності 071 – облік і оподаткування.

Іл.: 2. Табл.: 2. Бібл.: 44 найм.

Друкується за авторською редакцією.

Укладачі: Г.О. Король, канд. екон. наук, проф.;
В.Д. Зелікман, канд. техн. наук, доц.;
Р.Б. Сокольська, канд. екон. наук, доц.;
К.О. Сивокобилка;
А.В. Зінченко;
К.Л. Плоховець

Відповідальний за випуск К.Ф. Ковальчук, д-р екон. наук, проф.

Рецензенти: М.С. Пашкевич, д-р екон. наук, доц.
(ДВНЗ “Національний гірничий університет”)
О.В. Чернецька, канд. екон. наук, доц.
(Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет)

© Король Г.О., Зелікман В.Д., Сокольська Р.Б.,
Сивокобилка К.О., Зінченко А.В., Плоховець К.Л., 2017

© Національна металургійна академія України, 2017

ВСТУП

У сучасних умовах реформування економічних відносин в Україні відбуваються радикальні зміни в системі обліку суб'єктів господарювання, зокрема, підвищується значущість достовірної неупередженої інформації про результати їх діяльності та фінансовий стан. На підставі цієї інформації, наведеної у фінансовій звітності суб'єктів господарювання, можна отримати висновки, які надають можливість приймати економічно обґрунтовані рішення як менеджерам самого суб'єкта господарювання, так і кредиторам, інвесторам та іншим юридичним і фізичним особам, так чи інакше зацікавленим у його діяльності. При цьому користувачі фінансової звітності прагнуть одержати незалежне та об'єктивне підтвердження достовірності отриманої інформації, що і забезпечує аудит.

Незалежна думка аудитора про достовірність перевіреної фінансової звітності в усіх суттєвих аспектах та про її відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання тощо) згідно з вимогами користувачів надається за результатами аудиторської перевірки даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання в аудиторському висновку [1].

Відповідно до стандартів аудиту [2] аудитори зобов'язані проводити аудит належним чином, що, зокрема, передбачає застосування певної методики проведення аудиторської перевірки та її чітку організацію. При цьому сьогодні все більшого впливу на усі види діяльності набувають комп'ютерні технології, які, з одного боку, значно полегшують виконання певних задач, а, з іншого, – потребують застосування для їх вирішення нових специфічних методик. Це вимагає опанування фахівцями з обліку і оподаткування методології і практичних прийомів комп'ютерного аудиту.

Організація і методика здійснення аудиторської перевірки при застосуванні сучасних комп'ютерних технологій і є предметом дисципліни “Комп'ютерний аудит”, в результаті вивчення якої студент повинен засвоїти теоретичні засади комп'ютерного аудиту, підходи до проведення аудиту у комп'ютерному середовищі суб'єкта господарювання,

особливості використання комп'ютерів при проведенні аудиту, а також особливості аудиту комп'ютеризованих систем обліку.

Студенти мають зрозуміти зміст та вимоги до інформаційного забезпечення аудиту, навчитись аналізувати інформаційні потоки на підприємстві у комп'ютеризованій системі обліку, опанувати навички з розробки алгоритмів аудиторської перевірки та проведення аудиту з використанням спеціалізованих комп'ютерних програм.

Вивчаючи дисципліну “Комп'ютерний аудит”, студенти набувають практичні навички з аналізу інформаційних потоків на підприємстві у комп'ютеризованій системі обліку, складання алгоритму аудиторської перевірки та розробки елементів комп'ютерної аудиторської перевірки окремих об'єктів обліку, з використання спеціальних комп'ютерних програм для планування та проведення аудиту.

Дисципліна “Комп'ютерний аудит” має своєю основою такі дисципліни навчального плану підготовки бакалаврів зі спеціальності 071 – облік і оподаткування як “Бухгалтерський облік”, “Фінансовий облік I”, “Фінансовий облік II”, “Аудит”, “Організація і методика аудиту”, “Інформаційні системи і технології в управлінні”, знання з яких необхідні для успішного засвоєння програми дисципліни. Вона є підґрунтям для більшості фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін, що складають навчальний план підготовки магістрів з обліку і оподаткування.

Відповідно до навчального плану підготовки магістрів зі спеціальності 071 – облік і оподаткування, дисципліна “Комп'ютерний аудит” викладається протягом третього та четвертого семестрів у другому півріччі на першому курсі магістратури. Загальний обсяг дисципліни “Комп'ютерний аудит” становить 150 академічних годин (по семестрах відповідно 60 та 90 академічних годин) і складається з 64 годин аудиторного курсу, які розподілені по третьому та четвертому семестрах по 32 академічні години і містять 32 години лекцій (по 16 академічних годин у кожному з семестрів), 24 години лабораторних робіт (16 академічних годин у 3-му семестрі та 8 академічних годин у 4-му), 8 годин практичних занять у 4-му семестрі та 86 годин самостійної роботи студентів (по семестрах відповідно 28 та 58 академічних годин).

У першій, теоретичній частині дисципліни “Комп’ютерний аудит”, розглядаються теоретичні засади комп’ютерного аудиту, його мета, зміст, основні концепції та принципи, а також інформаційне забезпечення комп’ютерного аудиту.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОМП’ЮТЕРНОГО АУДИТУ

На сучасному етапі розвитку комп’ютерних технологій важко уявити проведення аудиту без використання комп’ютера. Він є інструментом аудитора і дає змогу скоротити час, заощадити кошти при проведенні аудиту, а також провести більш детальну перевірку та скласти якісний аудиторський висновок.

Впровадження та суцільне використання обчислювальної техніки, комп’ютерних інформаційних мереж та систем у виробництві та бухгалтерському обліку ставлять перед аудиторами завдання пристосування технології своєї роботи або навіть значної її зміни з використанням спеціальних методів і комп’ютерних програм при проведенні аудиту фінансової звітності підприємств, які застосовують автоматизовані фінансово-облікові системи.

Обробка економічної інформації за допомогою комп’ютера має такі переваги перед традиційними методами обробки інформації [19]:

- підвищує зручність користування;
- надає можливість одночасно працювати з багатьма документами;
- дозволяє спостерігати, як зміна показників одного документа відображається на інформації інших, пов’язаних з ним документів;
- надає можливість збільшити ефективність аудиторської роботи, зменшивши при цьому витрати;
- зменшує кількість даних, що обробляються вручну, внаслідок чого в аудитора з’являється час для детальнішої перевірки документів;
- надає можливість розширити сферу аудиторської перевірки, збільшити кількість проведених тестів;
- знижує ризик аудитора, пов’язаного з тестами, вибірковою перевіркою.

Використання комп'ютерів не змінює методологію бухгалтерського обліку. Натомість методика аудиту фінансової звітності підприємств, на яких використовуються комплексні комп'ютеризовані інформаційні системи підприємств та комп'ютеризовані системи бухгалтерського обліку, зазнає значних і суттєвих змін, при цьому загальна мета аудиту не змінюється.

В аудиторських фірмах персональні комп'ютери можуть активно застосовуватися як для проведення аудиту економічних суб'єктів, так і для автоматизації управлінських робіт самої аудиторської організації.

Використання комп'ютерів при аудиті дозволяє провести більший обсяг перевірки електронних операцій та файлів з обліковою інформацією. Такий аудит може використовуватися, щоб здійснити вибірку операцій з ключових електронних файлів, відсортувати операції за окремими параметрами або перевірити всю генеральну сукупність замість вибірки.

Науковці дають різне трактування **поняття** комп'ютерного аудиту.

Дж. Чемплейн дає наступне визначення комп'ютерного аудиту – це будь-які комп'ютерні програми, що їх використовують для підвищення ефективності аудиту через автоматизацію процесів, збільшення розміру аудиторської вибірки та створення нових аудиторських процедур [42].

В роботі [26] зазначається, що комп'ютерний аудит означає використання комп'ютерів і сучасних інформаційних технологій для організації аудиторської діяльності, включаючи аудиторські перевірки фінансової звітності і підготовку аудиторського висновку, а також надання супутніх аудиту послуг.

Вебер Р. визначає комп'ютерний аудит як застосування аудиторських процедур із використанням комп'ютера як аудиторського інструмента [44].

В роботі [43], комп'ютерний аудит визначається як використання інформаційної технології в плануванні, контролюванні та документуванні аудиторської роботи.

У інших роботах наводиться наступні визначення поняття комп'ютерного аудиту:

- комп'ютерний аудит – це спеціальні програмні засоби комп'ютерного аудиту, призначені для проведення аудиту безпосередньо комп'ютерної системи клієнта шляхом її тестування з використанням різних методів [28];

- комп'ютерний аудит – це процес перевірки інформаційної системи на відповідність певним критеріям за розробленими методиками, що в результаті дозволяє оцінити реальний стан інформаційної системи підприємств [17];

- комп'ютерний аудит – це оцінка поточного стану комп'ютерної системи на відповідність певному стандарту чи запропонованим вимогам [33];

- комп'ютерний аудит – це процес збирання та оцінювання доказів для того, щоб визначити, чи комп'ютерна система зберігає цілісність даних, забезпечує ефективне виконання цілей організації та ефективне використання ресурсів [10].

Як видно, деякі науковці розуміють під поняттям “комп'ютерний аудит” аудит з використанням комп'ютерів, а інші – аудит безпосередньо комп'ютеризованих систем.

Різноманітність визначень поняття, яке досліджуються, невідповідність деяких з них правилам формування дефініцій, а також відсутність розмежування понять за ознакою “об’єкт дослідження”, тобто “що саме досліджується”, потребує формування визначення такого поняття, яке б мало усі необхідні складові та відповідало усім висунутим до нього вимогам.

Перед формуванням загального визначення поняття “комп'ютерний аудит” доцільно його розмежувати і дати конкретне визначення понять: “комп'ютерний аудит як аудит з використанням комп'ютерів” та “комп'ютерний аудит як аудит комп'ютеризованих систем”.

При визначенні поняття “комп'ютерний аудит як аудит з використанням комп'ютерів” доцільно спиратися на визначення, які наведені у джерелах [26] та [42], оскільки вони мають усі необхідні складові дефініції. Базуючись на цьому і враховуючи вищесказане, можна надати таке визначення **поняття “комп'ютерний аудит як аудит з**

використанням комп'ютерів”: “Комп'ютерний аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і звітності на їх достовірність та відповідність законодавству з використанням будь-яких комп'ютерних програм і сучасних інформаційних технологій, що забезпечують підвищення ефективності аудиту через автоматизацію процесів та збільшення розміру аудиторської вибірки, включаючи підготовку аудиторського висновку та надання супутніх аудиторських послуг”.

При визначенні поняття “комп'ютерний аудит як аудит комп'ютеризованих систем” доцільно спиратися на визначення, які наведено у джерелах [10], [17] та [28], оскільки вони мають усі необхідні складові дефініції. Базуючись на цьому і враховуючи вищесказане, можна надати таке визначення **поняття “комп'ютерний аудит як аудит комп'ютеризованих систем”**: “Комп'ютерний аудит – це аудит спеціальних програмних засобів, що забезпечуює оцінювання комп'ютеризованих інформаційних систем на ефективність роботи апаратних пристроїв та цілісність даних програмного забезпечення, що дозволяє оцінити реальний стан комп'ютеризованих інформаційних систем підприємства”.

Спираючись на аналіз трактувань поняття “комп'ютерний аудит”, наданих науковцями, на наявність основних складових і на відповідність основним вимогам та на вище вказані визначення понять “комп'ютерний аудит як аудит з використанням комп'ютерів” та “комп'ютерний аудит як аудит комп'ютеризованих систем”, можна надати таке **загальне визначення поняття**, що розглядається: “Комп'ютерний аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і звітності на їх достовірність та відповідність законодавству з використанням будь-яких комп'ютерних програм і сучасних інформаційних технологій *або* перевірка безпосередньо самих комп'ютеризованих інформаційних систем на ефективність роботи апаратних пристроїв та цілісність даних програмного забезпечення, що дозволяє оцінити їх реальний стан”.

Побудова теоретичних засад комп'ютерного аудиту будь-якого об'єкта обліку полягає у визначенні ряду основних наукових категорій та

взаємозв'язків між ними. Основними науковими категоріями, що входять до складу теоретичних засад будь-якого об'єкта дослідження, є: об'єкт, предмет, суб'єкти, мета, завдання і принципи функціонування об'єкта дослідження.

Відповідно до указанного визначення поняття комп'ютерного аудиту з використанням комп'ютерів **об'єктом** дослідження є будь-який об'єкт обліку, а **предметом** дослідження – комп'ютерний аудит такого об'єкта обліку.

До переліку **суб'єктів** такого комп'ютерного аудиту необхідно включити осіб, які приймають безпосередню участь у перевірці за допомогою комп'ютерної техніки даних стосовно конкретних об'єктів обліку. Ними являються незалежні аудитори або аудиторські фірми.

Виходячи з цього можна сформулювати **мету** комп'ютерного аудиту як аудиту з використанням комп'ютерів. Нею є підвищення ефективності проведення аудиту конкретних об'єктів обліку суб'єкта господарювання шляхом удосконалення та деталізації методик і процедур, які використовуються при аудиті з використанням комп'ютерів.

Реалізація мети аудиту будь-якого об'єкта обліку з використанням комп'ютерів здійснюється при виконанні таких основних **завдань** [10]:

- забезпечення виконання інформаційних вимог суб'єктів комп'ютерного аудиту щодо її якості, змістовності й кількості;
- контроль за дотриманням чинного законодавства;
- встановлення правильності укладання господарських і трудових угод;
- перевірка ефективності системи внутрішнього контролю в умовах суб'єкта господарювання;
- перевірка господарських операцій на достовірність відображення їх в обліку;
- перевірка достовірності показників звітності суб'єкта господарювання.

Принципи комп'ютерного аудиту – це основні правила, вимоги, положення, яких слід обов'язково дотримуватися при проведенні аудиту. На основі дослідження загальних та конкретних принципів аудиту

сформовано **принципи аудиту з використанням комп'ютерів**. Слід відзначати, що принципи аудиту з використанням комп'ютерів, суттєво не відрізняються від загальних принципів аудиту, до яких можна віднести [2]:

- незалежність – виражається у відсутності в аудитора при формуванні своєї думки фінансової, майнової, спорідненої чи будь-якої іншої зацікавленості у справах суб'єкта, а також у відсутності залежності від третіх осіб;

- чесність – полягає в обов'язковій вірності аудитора професійному обов'язку, а також дотриманні загальних норм моралі;

- об'єктивність – полягає в обов'язковості застосування аудитором неупередженого, неупередженого і самостійного, не обумовленого будь-яким впливом, підходу до розгляду будь-яких професійних питань і формування суджень, висновків і висновків;

- професійну компетентність – полягає в тому, що аудитор повинен володіти необхідним обсягом знань і навичок, що дозволяє йому забезпечувати кваліфіковане, якісне, що відповідає сучасним вимогам надання професійних послуг;

- сумлінність – полягає в обов'язковості надання аудитором професійних послуг з належною ретельністю, уважністю, оперативністю і належним використанням своїх здібностей;

- конфіденційність – полягає в тому, що аудитори і аудиторські організації зобов'язані забезпечувати збереження документів, отриманих або складаються ними в ході аудиту, і не має права передавати ці документи або їх копії (як цілком, так і частково) яким би то не було третім особам або усно розголошувати містяться в них, без згоди власника;

- професійну поведінку – полягає у дотриманні пріоритету суспільних інтересів і в тому, що аудитор повинен підтримувати високу репутацію професії і утримуватися від скоєння вчинків, несумісних з наданням аудиторських послуг і здатних підірвати повагу і довіру до аудиторської професії, завдати шкоди її громадському іміджу.

Організація аудиту в умовах комп'ютерної обробки даних потребує перевірки функціонування самої автоматизованої інформаційної системи шляхом тестування засобів контролю, які діють у цій системі.

Проведення аудиту в умовах використання комп'ютеризованих систем регламентується низкою відповідних Положень про міжнародну аудиторську практику, які розкривають різні аспекти проведення аудиту в середовищі комп'ютеризованих інформаційних систем, дають оцінку аудиторських ризиків, а також встановлюють вимоги до знань аудиторів про комп'ютеризовані інформаційні системи [2]. Метою цих нормативів є встановлення стандартів і надання рекомендацій щодо процедур, які необхідно використовувати при проведенні аудиту інформаційних систем.

Об'єктом комп'ютерного аудиту як аудиту комп'ютеризованих систем є комп'ютеризована система, а **предметом** – аудит комп'ютеризованих систем.

Суб'єктами аудиту комп'ютеризованих систем, як і аудиту з використанням комп'ютера, є незалежні аудитори або аудиторські фірми.

Відповідно до наданого вище визначення поняття комп'ютерного аудиту як аудиту комп'ютеризованих систем його **метою** є підвищення ефективності роботи апаратних пристроїв та забезпечення цілісності даних програмного забезпечення.

Реалізація мети аудиту комп'ютеризованих систем здійснюється при виконанні таких основних **завдань** [32, 39]:

- перевірка засобів контролю прикладних програм, до яких належать засоби контролю вхідних даних, що здійснюють формальний і логічний контроль даних при їх введенні в програму вручну або з інших програм;

- перевірка засобів контролю обробки даних, які забезпечують їх цілісність та інтегрованість (наприклад, забезпечують правильність розрахунку залишків або запобігають тому, щоб дані за подібними назвами різних контрагентів додавались);

- перевірка засобів контролю вихідних даних (правильність формування звітів і передачі інформації в інші програми);

- перегляд технічної документації на програму (аудитор повинен також впевнитись в тому, що ніяких змін до програмного забезпечення не було внесено, а якщо такі зміни і були проведені, то лише після їх відповідного затвердження).

Крім основних **принципів** комп'ютерного аудиту, таких як:

незалежність, чесність, об'єктивність, професійна компетентність, сумлінність, конфіденційність, професійна поведінка, аудит комп'ютеризованих систем передбачає специфічні принципи, що стосуються програмного забезпечення [17]:

- наявність розвинутих засобів контролю операцій (контроль може здійснюватися не тільки у момент оформлення документа або проводки, як це прийнято в бухгалтерських програмах, а й тоді, коли в цьому виникає потреба);

- гнучкість (оскільки аудиторам доводиться працювати з різними підприємствами, і в кожного з них свої облікова політика, форми звітності й навіть план рахунків, то програма повинна мати можливість швидко переналагоджуватися на відповідну специфіку, у комп'ютеризованих аудиторських системах повинні враховуватися як загальні вимоги і стандарти аудиту, так і особливості обліку фірм-клієнтів);

- ергономічність (наявність засобів для зручного введення великих обсягів інформації, оперативного і простого формування звітів);

- зв'язок на рівні баз даних з бухгалтерськими програмами (необхідні додаткові засоби для введення і виведення даних, представлених в різних форматах);

- простота освоєння;

- швидкодія.

Для підведення підсумку результатів даного параграфа сформована таблиця 1.1, в якій вказується співставлення основних теоретичних засад комп'ютерного аудиту з використанням комп'ютерів та комп'ютерного аудиту як аудиту комп'ютеризованих систем.

Отже, у даному параграфі визначені основні наукові категорії, які складають теоретичні засади комп'ютерного аудиту діяльності суб'єкта господарювання. Сформульовані поняття “комп'ютерний аудит об'єкта обліку з використанням комп'ютерів” та “комп'ютерний аудит як аудит комп'ютеризованих систем”. Окреслено об'єкт та предмет дослідження по двох напрямках: комп'ютерний аудит будь-якого об'єкта обліку з використанням комп'ютера та аудит комп'ютеризованих систем, їх суб'єкти, мета, завдання та принципи.

Таблиця 1.1

Співставлення основних категорій понять аудиту з використанням комп'ютерів
та аудиту комп'ютеризованих систем.

Категорії	Аудит будь-якого об'єкта обліку з використанням комп'ютерів	Аудит комп'ютеризованих систем
1	2	3
Об'єкт дослідження	Будь-який об'єкт обліку	Сукупність програмно-апаратних засобів
Предмет дослідження	Комп'ютерний аудит такого об'єкта обліку, тобто перевірка даних бухгалтерського обліку і звітності на їх достовірність та відповідність законодавству з використанням будь-яких комп'ютерних програм і сучасних інформаційних технологій, що забезпечують підвищення ефективності аудиту через автоматизацію процесів та збільшення розміру аудиторської вибірки, включаючи підготовку аудиторського висновку та надання супутніх аудиторських послуг	Аудит спеціальних програмних засобів, що забезпечує оцінювання комп'ютеризованих інформаційних систем на ефективність роботи апаратних пристроїв та цілісність даних програмного забезпечення, що дозволяє оцінити реальний стан комп'ютеризованих інформаційних систем підприємства
Суб'єкти	Особи, які приймають безпосередню участь у перевірці даних стосовно даного об'єкта обліку, якими являються незалежні аудитори або аудиторські фірми	

1	2	3
Мета	Підвищення ефективності проведення аудиту будь-якого об'єкта обліку суб'єкта господарювання шляхом удосконалення та збільшення методик і процедур, які використовуються при аудиті цього об'єкта обліку з використанням комп'ютера	Підвищення ефективності роботи апаратних пристроїв та забезпечення цілісності даних програмного забезпечення
Завдання	Завдання: - забезпечення виконання інформаційних вимог суб'єктів комп'ютерного аудиту щодо її якості, змістовності й кількості; - контроль за дотриманням чинного законодавства; - перевірка ефективності системи внутрішнього контролю та інші	Завдання: - перевірка засобів контролю прикладних програм, до яких належать засоби контролю вхідних даних, що здійснюють формальний і логічний контроль даних при їх введенні в програму вручну або з інших програм; - перевірка засобів контролю обробки даних, які забезпечують їх цілісність та інтегрованість та інші
Принципи	Основні: незалежність, чесність, об'єктивність, професійна компетентність, сумлінність, конфіденційність, професійна поведінка	Специфічні: наявність розвинутих засобів контролю операцій, гнучкість, ергономічність, простота освоєння
	—	

2. ІСНУЮЧІ ПІДХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОГО АУДИТУ

Для встановлення достовірності фінансової інформації та вирішення питань розвитку суб'єкта господарювання на короткострокову та довгострокову перспективи необхідно мати впевненість в правильності організації та ведення бухгалтерського обліку суб'єкта господарювання. З цією метою керівництво суб'єкта господарювання або зацікавлені особи у вигляді майбутніх бізнес-партнерів, державних органів, банків та різних кредиторів ініціюють проведення в умовах конкретного суб'єкта господарювання аудиторської перевірки.

Відповідно до Закону України “Про аудиторську діяльність” [1], аудит представляє собою перевірку даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про їх достовірність та відповідність чинному законодавству України та діючим стандартам бухгалтерського обліку.

Кожне підприємство налагоджує процес ведення обліку відповідно до своїх господарських потреб та технічних можливостей, що відображається на способі обробки облікової інформації. Серед способів обробки облікової інформації виділяють [9]:

- а) паперовий;
- б) механізований;
- в) автоматизований (комп'ютеризований).

Паперовий спосіб обробки облікової інформації передбачає формування первинних документів про факт здійснення господарської операції та подальше відображення інформації про дані операції у облікових регістрах (відповідно до обраної форми обліку) ручним способом. Характерним для паперового способу обробки облікової інформації є заповнення великої кількості синтетичних і аналітичних облікових регістрів (журналів-ордерів або меморіальних ордерів) та відомостей до них в залежності від змісту господарської операції [6].

Механізований спосіб обробки інформації передбачає використання обчислювальної техніки як допоміжного засобу для обробки інформації.

Автоматизований (комп'ютеризований) спосіб обробки інформації передбачає використання комп'ютерної техніки як основного засобу ведення обліку, тобто первинна документація створена на основі внесення вхідних даних та подальша обробка інформації, автоматизоване проведення необхідних розрахунків та остаточне формуванням фінансової звітності відбувається у середовищі відповідної комп'ютеризованої системи [6].

Паперовий та механізований способи обробки облікової інформації відносять до безкомп'ютерної обробки інформації. Даний спосіб має свої переваги та недоліки. До переваг можна віднести порівняно низькі витрати на заробітну плату облікового персоналу, що можна пояснити тим, що даний спосіб обробки інформації не потребує значної кваліфікації даного персоналу. До недоліків можна віднести велику ймовірність допущення механічних помилок при роботі з великим обсягом інформації, тривалий термін обробки даних, необхідність значного штату працівників та інше [13].

Перевагами автоматизованого (комп'ютеризованого) способу є висока мобільність інформації, що полягає у можливості декількох територіально віддалених один від одного об'єктів управління працювати з однаковою інформацією в межах однієї системи та здійснювати оперативний обмін інформацією. Також до переваг можна віднести скорочення витрат часу, необхідного для обробки інформації, формування звітності за вимогою, потреба у меншій кількості облікового персоналу в порівнянні з паперовим способом обробки інформації, зменшення кількості паперових документів та витрат на їх зберігання. Головні недоліки – велика ймовірність втрати інформації в результаті збоїв системи та несанкціонованого втручання та відсутність юридичної сили електронних первинних документів за рахунок відсутності печатки та необхідних підписів [13].

Серед елементів комп'ютеризованого способу обробки даних можна виділити [12]:

- 1) технічні засоби, які представлені у вигляді комп'ютера, принтера, сканера та різних накопичувальних засобів;

2) загальні та спеціальні програми, які використовують для обробки інформації;

3) інструкції до використання програм обробки інформації;

4) безпосередньо дані, які представлені у вигляді інформації про господарські операції;

5) персонал, який задіяний у роботі в межах комп'ютеризованих інформаційних систем на конкретному підприємстві;

б) контрольні процедури – процедури системи внутрішнього контролю, які направлені на виявлення або попередження помилок у середовищі комп'ютеризованих інформаційних систем.

В залежності від способу обробки облікової інформації аудит також можна поділити на паперовий, механізований та комп'ютеризований.

У результаті стрімкого розвитку комп'ютерних технологій, що призводить до поступового переходу більшості підприємств до ведення бухгалтерського обліку у середовищі комп'ютеризованих інформаційних систем, відбувається трансформація звичайного аудиту у комп'ютерний.

Виділяють три **підходи до проведення комп'ютерного аудиту** [6]:

а) аудитор з середовища електронної обробки даних клієнта отримує інформацію та проводить її обробку ручним способом, порівнюючи з вихідними даними комп'ютеризованої інформаційної системи та звітності, представлених у роздрукованому вигляді;

б) аудитор використовує при перевірці комп'ютер, але дані отримуються з первинних документів підприємства-клієнта, складених ручним способом;

в) аудитор та підприємство-клієнт використовують комп'ютерну техніку: аудитор використовує спеціальне програмне забезпечення для здійснення аудиторської перевірки, а підприємство – спеціальне комп'ютерне забезпечення, яке дозволяє здійснювати ведення бухгалтерського обліку.

У випадку використання підприємством-клієнтом комп'ютеризованих інформаційних систем може набувати актуальності поняття “комп'ютеризованої системи бухгалтерського обліку”.

Комп'ютеризована система бухгалтерського обліку виступає в якості

центрального елемента комп'ютеризованої інформаційної системи підприємства та використовується для систематичного, хронологічного накопичення і обробки даних, пов'язаних з обліком, контролем, плануванням, а також аналізом. Головна мета комп'ютеризованої системи бухгалтерського обліку як складової комп'ютеризованої інформаційної системи підприємства – забезпечити керівництво підприємства інформацією, необхідною для прийняття рішень [10].

При проведенні аудиту на підприємстві, яке застосовує комп'ютеризовану систему бухгалтерського обліку, для аудитора важливо розуміти особливості роботи такої системи. До основних особливостей роботи комп'ютеризованої системи бухгалтерського обліку можна віднести наступне:

- основу комп'ютеризованої системи бухгалтерського обліку представлено електронними обліковими регістрами;
- для даної системи характерний бездокументний збір первинної інформації шляхом введення їх у систему за допомогою периферійних пристроїв та обмін такою інформації в межах системи;
- за першим запитом можна одразу отримати інформацію про відхилення за здійсненими господарськими операціями;
- вхідні первинні дані фіксуються на електронних носіях один раз та накопичуються у єдиній базі даних, при цьому відбувається перетворення введених даних у певну форму, що дозволяє використовувати їх для обробки зазначеною системою обліку;
- для комп'ютеризованих систем бухгалтерського обліку характерними є наявність одного журналу хронологічного запису;
- одному синтетичному рахунку відповідає багато аналітичних рахунків, які використовуються відповідно до потреби підприємства;
- одержання звітної інформації відбувається у визначений термін, а робочої – за першим запитом [10].

Таким чином, вибір підходу до проведення комп'ютерного аудиту залежить як від ступеня комп'ютеризованості облікової системи в умовах підприємства-клієнта, так і від ступеня комп'ютеризованості діяльності аудитора.

3. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ АУДИТУ

Комп'ютери в аудиті можуть бути застосовані [10]:

- для оформлення та роздрукування договірних та аудиторських документів;
- для виконання нескладних розрахунків;
- для використання електронної довідкової бази;
- для перевірки розрахунків, які виконуються на різних ділянках підприємства;
- для формування реєстрів обліку та звітності з використанням електронної бази підприємства-клієнта;
- для проведення аналізу фінансового стану клієнта.

Існують два варіанти здійснення аудиторської перевірки [12]:

а) підприємство-клієнт здійснює ведення бухгалтерського обліку ручним способом, а аудитор при здійсненні аудиторської перевірки використовує комп'ютер;

б) підприємство-клієнт здійснює ведення бухгалтерського обліку і контроль, використовуючи комп'ютер, для здійснення перевірки аудитор також використовує комп'ютер.

Застосування підприємствами комп'ютерних інформаційних систем та спеціалізованого програмного забезпечення впливає на процес проведення аудиторської перевірки, на використовувані процедури отримання аудиторських доказів. Але так само, як для підприємства комп'ютер може виступати головним інструментом ведення бухгалтерського обліку, так і для аудитора комп'ютер може бути використаний як головний інструмент проведення аудиторської перевірки. Проведення аудиту з використанням комп'ютера надає наступні переваги:

- відбувається зменшення витрат на проведення перевірки та збільшується результативність аудиту;
- облікова інформація підприємства-клієнта перевіряється в електронному форматі, що скорочує час на здійснення перевірки та дозволяє збільшити кількість документів, які можна перевірити;

– обробка більшої кількості інформації, представленої в обліковій документації, дозволяє зменшити аудиторський ризик;

– у аудитора з'являється можливість одночасно проводити перевірку декількох об'єктів обліку та досліджувати вплив зміни показників одного документу на показники пов'язаних з ним документів.

Використання комп'ютерів при проведенні аудиторської перевірки передбачає застосування комп'ютеризованих методів аудиту двох типів:

а) використання контрольних даних;

б) спеціалізоване програмне забезпечення аудиту.

Під контрольними даними розуміють дані, які використовує аудитор для комп'ютерної обробки з метою встановлення правильності роботи комп'ютерних програм, котрі використовує підприємство-клієнт для ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Даний тип комп'ютеризованих методів аудиту використовується для перевірки діючих в умовах підприємства засобів контролю та може включати в себе інтегровані засоби тестування та метод тестових (контрольних) даних.

Програмне забезпечення аудиту може включати в себе програмні засоби, одноразові аудиторські програми, вбудовані в програмне забезпечення підприємства-клієнта аудиторські модулі. Даний перелік комп'ютеризованих методів направлений на перевірку даних облікової системи. До програмного забезпечення аудиту включають [10]:

– пакетні програми;

– спеціальні програми;

– програми запиту.

Пакетні програми використовуються в більшості випадків для відбору з загального масиву числових даних інформації, яка відповідає певній умові або визначеному зразку, та/або для перевірки правильності проведення розрахунків у інформаційній системі підприємства-клієнта. Дані програми не враховують специфіку діяльності клієнта.

Спеціальні програми – програми, які розробляються відповідно до специфіки діяльності відповідного підприємства-клієнта та слугують для проведення повторного автоматизованого контролю бухгалтерської системи такого клієнта.

Програми запиту – це програми, які є частиною бухгалтерської системи замовника аудиту та слугують для оперативного формування звітної інформації про об'єкти обліку відповідно до запитів аудитора [34].

Аудиторські програми поділяють на три типи [5]:

– спеціальні програмні засоби – програмні засоби, які шляхом тестування різними методами проводять аудит комп'ютерної інформаційної системи підприємства-клієнта і формують висновок про ступінь справності діючої системи контролю;

– засоби підтримки процедур аудиту – програми призначені для роботи з великими масивами даних, наприклад для співставлення даних різних файлів;

– пакети програм загального і спеціального призначення – представляють собою набір універсальних програм, з якими зазвичай працює аудитор, наприклад текстові та табличні процесори, довідники і бази даних, програми електронного документообігу та інше.

При проведенні аудитором перевірки з використанням комп'ютерної техніки та програмного забезпечення можуть виникати додаткові аудиторські ризики, до складу яких можна включити [9]:

а) технологічний ризик;

б) ризик прикладних програмних рішень;

в) ризик, пов'язаний з кваліфікацією;

г) ризик, пов'язаний з організацією обліку та системою контролю у середовищі комп'ютеризованих інформаційних систем, якими користується підприємство-клієнт;

д) інформаційний ризик.

Технологічний ризик пов'язаний з використанням дешевого та неякісного комп'ютерного обладнання сумнівного походження, а також з використанням морально застарілого обладнання та з відсутністю технічних засобів захисту. Для даного виду ризику також характерною є відсутність кваліфікованих спеціалістів, які повинні забезпечувати безперебійну роботу комп'ютерної техніки та відповідати за її збереження.

Суть ризику прикладних програм полягає в можливій наявності помилок, допущених в алгоритмах програмування, використання

неліцензійного програмного забезпечення або програм, для яких відсутні оновлення або строк дії яких минув. Також даний ризик пов'язується з відсутністю антивірусних програм на комп'ютерному засобі.

Кваліфікаційний ризик – ризик, пов'язаний з кваліфікацією та досвідом аудитора стосовно роботи з різними комп'ютеризованими інформаційними системами, які може використовувати підприємство-клієнт для ведення бухгалтерського обліку та з неспроможністю аудитора правильно побудувати тести комп'ютеризованої системи бухгалтерського обліку та здійснити коректне тлумачення результатів такого тестування.

Ризик, пов'язаний з організацією обліку та контролю у середовищі комп'ютеризованої інформаційної системи клієнта, базується на низькому рівні кваліфікації персоналу, зайнятого веденням обліку у комп'ютерних системах бухгалтерського обліку, відсутністю досвіду роботи з подібного роду програмами; відсутністю чіткого розподілу функціональних обов'язків між даними працівниками, слабкою системою внутрішнього контролю.

Інформаційний ризик виникає у випадку наявності неефективного шифрування інформації, неефективного використання або відсутності паролів до комп'ютеризованої системи бухгалтерського обліку та з відсутністю контролю якості та правдивості інформації (вхідної та вихідної).

Додатковий ризик можна розрахувати як добуток технологічного ризику, ризику прикладних програм та інформаційного і кваліфікаційного ризику. На даний момент на вітчизняному ринку відсутні комп'ютерні програми, які б повністю могли забезпечити проведення аудиту. Через це доречно процес перевірки розділяти на етапи з виділенням для кожного етапу відповідного програмного забезпечення, запропонованого на міжнародному ринку, але з обов'язковою умовою його налаштування відповідно до законодавства України.

У цілому використання комп'ютерів при проведенні аудиторської перевірки має як переваги, так і недоліки. Основні переваги використання комп'ютерів при проведенні аудиторської перевірки наведені на рисунку 3.1, основні недоліки – на рисунку 3.2.

Рис. 3.1. Переваги при використанні комп'ютерів у ході проведення аудиторської перевірки

Рис. 3.2. Недоліки при використанні комп'ютерів у ході проведення аудиторської перевірки

4. ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ КОМП'ЮТЕРИЗОВАНИХ СИСТЕМ ОБЛІКУ

При проведенні комп'ютерного аудиту використання комп'ютерних інформаційних систем підприємства впливає [10]:

- а) на процедури отримання аудиторських доказів;
- б) на процес аналізу властивого ризику та ризику контролю;
- в) на процес розробки тестів системи контролю.

При проведенні аудиту на підприємствах, які здійснюють ведення обліку з використанням комп'ютеризованих інформаційних систем аудитор, перш за все, повинен перевірити саму інформаційну систему на правильність відображення інформації і здійснення відповідних розрахунків. Така перевірка здійснюється на основі проведення тестування засобів контролю.

Складовими аудиту інформаційних систем виступають [9]:

- 1) аудит інформаційної безпеки;
- 2) аудит ефективності;
- 3) оціночний аудит;
- 4) аудит технічного стану;
- 5) аудит проектів впровадження та реінжинірингу.

Аудитор повинен перевірити інформаційну систему на захищеність. Інформаційна система вважається захищеною, якщо виконуються наступні вимоги [9]:

- конфіденційність системи представлена у вигляді заборони доступу до конфіденційної інформації сторонніх користувачів;
- цілісність інформації – інформація повинна бути повною та змістовною, зміна інформації відбувається за узгодженням та в установленому порядку;
- доступність системи – система повинна бути доступною для зареєстрованого користувача.

Комп'ютеризація обліку впливає на процедуру проведення аудиту, так як змінюється процес обробки інформації, через це аудитор не може використати традиційні методики, які орієнтовані на паперовий облік.

При аудиті комп'ютеризованих систем обліку аудиторів на етапі планування аудиторських процедур необхідно, в першу чергу, визначити ступінь впливу комп'ютеризованої інформаційної системи підприємства-клієнта на процес аудиту, а також доступність даних інформаційних систем, які можуть бути використанні при проведенні аудиту.

Наступним кроком аудитора є вивчення структури комп'ютеризованої інформаційної системи, принципів обробки та розподілу даних, кола виконавців.

Особливістю застосування комп'ютеризованих інформаційних систем для здійснення обліку є короткий термін існування в доступному форматі інформації, яка необхідна аудиторів для отримання аудиторських доказів.

Також необхідно вивчити систему документообігу, місця виникнення, період збору, трансформації та обробки первинної інформації, отримати підтвердження справності роботи пристроїв, за допомогою яких проводиться збір інформації, та здійснити тестування системи контролю, пов'язаної з роботою даних пристроїв. Аудитор повинен визначити доцільність використання зазначеної схеми документообігу в межах конкретного підприємства.

Важливим моментом, який впливає на процедуру проведення аудиту, є схема розташування автоматизованих робочих місць, що впливає на отримання первинної інформації. Це можна пояснити наявністю можливих варіантів складення бухгалтерських документів за допомогою комп'ютерів, як в межах бухгалтерії, так і на робочих місцях обліковців в різних підрозділах підприємства.

У випадку автоматизації обліку, у межах спеціальних комп'ютерних програм, які здійснюють ведення обліку автоматично, можна проводити записи та формувати бухгалтерські проведення, а також здійснювати розрахунки на основі первинних даних, при цьому уникаючи багатьох помилок, які могли б бути допущені при ручному веденні обліку. Але у випадку проведення операцій, які здійснюються програмою самостійно, впевненість у правильності здійснення розрахунків знижується. Через це виникає необхідність у здійсненні перевірки алгоритмів розрахунків, запрограмованих у програмі. В даному випадку відбувається перевірка

прописаних алгоритмів на відповідність чинному законодавству та на можливість програми реагувати на зміни в законодавстві та проводити автоматично необхідні корективи.

При перевірці запрограмованих алгоритмів нерідко аудиторіві необхідно звертатися до мови програмування, що потребує необхідних знань, а за їх відсутності – за допомогою програмістів.

Аудиторіві необхідно перевірити, на скільки надійними є засоби контролю, які використовуються в межах комп'ютеризованої інформаційної системи підприємства-клієнта.

Як відомо, в межах інформаційної системи можна виділити засоби контролю, які виявляють та виправляють виявлені в системі помилки, та такі, які запобігають помилкам.

Як зазначалося раніше, комп'ютерний аудит відрізняється від звичайного аудиту, перш за все, процедурами збору аудиторських доказів. Процедури комп'ютерного аудиту, як правило, можуть здійснюватися за наступними напрямками [31]:

а) аудитор з допомогою комп'ютера відбирає необхідні дані з інформаційної системи клієнта для подальшої перевірки її вручну;

б) аудитор перевіряє діючу систему контролю шляхом введення імітаційних даних в систему;

в) аудитор здійснює перевірку системи контролю шляхом введення реальних даних, які одночасно пройшли обробку аудиторськими програмними засобами.

Перевірка системи контролю з використанням імітаційних даних є методом контрольних даних. Даний метод полягає у тому, що, досліджуючи порядок роботи комп'ютеризованих інформаційних систем підприємства-клієнта, аудитор вивчає алгоритм обробки облікової інформації та виводить перелік типових операцій. На наступному етапі необхідно здійснити підбір довільних даних, які суперечать умовам, прописаним в алгоритмі. Після цього такі дані необхідно ввести до комп'ютеризованої системи. В загальному випадку при здійсненні подібних дій система реагує на внесену некоректну інформацію і видає інформаційне повідомлення з переліком умов, котрі порушуються, та

блокує подальшу роботу з такими даними. Саме сформоване в подібному випадку інформаційне повідомлення про помилку та подальше блокування дій свідчатиме про дієвість системи внутрішнього контролю.

Перевірка системи внутрішнього контролю шляхом введення реальних даних являє собою метод паралельного моделювання. Суть даного методу полягає в обробці реальних даних з допомогою аудиторських комп'ютерних програм, які імітують логіку роботи програмного забезпечення, котрим користується підприємство-клієнт. Після цього отриманий результат обробки інформації аудитор повинен порівняти з результатом обробки аналогічних даних в середовищі комп'ютеризованої системи бухгалтерського обліку клієнта.

При проведенні аудиту комп'ютеризованих систем обліку підвищуються вимоги до кваліфікації аудитора. Зокрема, аудитор повинен [9]:

- мати додаткові знання у сфері комп'ютеризованої обробки інформації;
- мати уявлення про принципи роботи різного програмного забезпечення, яке може бути використане підприємством-клієнтом;
- володіти знаннями комп'ютерної термінології;
- вміти працювати зі стандартним програмним забезпеченням та інше.

Слід зазначити, що для комп'ютеризованої системи підприємства-клієнта характерними є ризики:

- 1) ризик розголошення інформації, який можна пов'язати з низьким рівнем захищеності системного доступу та можливістю доступу до системи неповноважених на це осіб;
- 2) ризик неповноти інформації, який пов'язаний з можливим неповним представленням інформації в системі;
- 3) ризик неточності – пов'язаний з можливою наявністю помилкової інформації;
- 4) ризик неефективності – ризик невідповідності роботи програми до вимог керівництва підприємства;
- 5) ризик незбереження інформації – пов'язаний з вірогідністю втрати інформації у результаті збоїв у роботі системи, або у результаті її

навмисного видалення внаслідок несанкціонованого доступу.

При здійсненні аудиту комп'ютеризованих систем обліку, крім спеціальних комп'ютерних програм аудиту, аудиторіві необхідні юридичні бази даних та довідники.

Юридичні бази даних представляють собою програми, які містять всі нормативні акти, які стосуються діяльності підприємства та ведення бухгалтерського обліку.

Довідники, як правило, надають аудиторіві інформацію про курси валют, ставки податків, податкові пільги, відомості про мінімальну заробітну плату та інше.

У випадку перевірки в комп'ютерному середовищі, так як і у звичайній перевірці, можна виділити три стадії аудиту:

- а) планування аудиту;
- б) безпосередня перевірка;
- в) узагальнення результатів перевірки.

На стадії планування аудиту важливо провести оцінку аудиторського ризику та здійснити проведення аналітичних процедур.

На стадії безпосередньої перевірки потрібно провести тестування засобів контролю та оцінити вбудовані програмні засоби контролю.

На завершальному етапі, як правило, відбувається коригування фінансової звітності клієнта, аналіз фінансового стану та формування аудиторського висновку.

З метою узагальнення інформації про особливості аудиторської перевірки комп'ютеризованих систем обліку доцільно здійснити порівняння аудиторської перевірки у випадку некомп'ютеризованого обліку та комп'ютеризованого, що представлено у таблиці 4.1.

У результаті порівняння процесу аудиту комп'ютеризованого та некомп'ютеризованого обліку найчастіше виявляється, що головною особливістю перевірки ведення обліку в умовах комп'ютеризованих інформаційних систем є необхідність врахування додаткового аудиторського ризику та потреба в детальній перевірці інформаційної системи та інформаційної безпеки підприємства, а також перевірка інформації не підтвердженої юридично.

Таблиця 4.1

Аналіз характерних ознак аудиторських перевірок комп'ютеризованої та некомп'ютеризованої систем обліку

Ознака	Аудиторська перевірка некомп'ютеризованої системи обліку	Аудиторська перевірка комп'ютеризованої системи обліку
1	2	3
Мета аудиторської перевірки	Встановлення достовірності фінансової звітності та правильності ведення бухгалтерського обліку та встановлення їх відповідності чинному законодавству	
Етапи аудиторської перевірки	Планування, безпосередня перевірка, завершальний етап	
Склад аудиторського ризику	Складовими аудиторського ризику виступає властивий ризик, ризик контролю та ризик невиявлення	До традиційних складових загального аудиторського ризику включається додатковий аудиторський ризик
Інформація, яка перевіряється	Первинні документи та регістри обліку на паперових носіях	Електронна документація, яка може не мати юридичної сили
Основні роботи	Перевірка наявності необхідних реквізитів на документах, перевірка відповідності відображення інформації на бухгалтерських рахунках, перевірка правильності розрахунків, перевірка відповідності місць збереження документації та ін.	Перевірка інформаційної безпеки, перевірка справності комп'ютерної техніки, яка використовується для ведення обліку, тестування роботи комп'ютеризованої системи обліку, перевірка захищеності комп'ютеризованої системи обліку від несанкціонованого доступу та ін.

Продовження таблиці 4.1

1	2	3
Використання комп'ютерної техніки при проведенні аудиту	Комп'ютер використовується здебільшого для складання аудиторських документів, або як допоміжний засіб проведення аудиту, дані з паперових носіїв заносяться до комп'ютерної програми для проведення не складних розрахунків	Комп'ютер використовується переважно як основний засіб здійснення перевірки завдяки тому, що за допомогою спеціальних програм дозволяє опрацювати великий масив даних з комп'ютерної системи обліку та відфільтрувати лише потрібну інформацію
Методи збору аудиторських доказів (найбільш поширені)	Спостереження, опитування, документальна перевірка, арифметична перевірка, повторний запит та ін.	Паралельне моделювання, метод тестових даних
Вимоги до кваліфікації аудитора	Необхідність знання нормативної бази та процесу ведення бухгалтерського обліку на підприємствах різних видів та специфіки діяльності.	Потреба додаткових знань у сфері програмування та необхідність наявності досвіду роботи з поширеними комп'ютеризованими системами ведення обліку

5. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОГО АУДИТУ

Для управління суб'єктом господарювання, підвищення його економічної ефективності необхідно мати відповідну інформацію, причому вона має бути максимально достовірною, спиратись на облікові та звітні дані, складені на їх основі аналітичні та планові розрахунки.

Саме тому необхідною умовою успіху будь-якого суб'єкта господарювання стає доступ до актуальної, своєчасної, достовірної та добре структурованої інформації, яка в подальшому дасть можливість визначити оптимальну стратегію її розвитку в умовах конкурентного швидкозмінного ринкового середовища. За наявності доступу до такої інформації та можливості її обробки можна створити конкурентні переваги, які неможливо купити і досить важко копіювати.

Під **інформаційним забезпеченням** діяльності суб'єкта господарювання розуміється сукупність форм, методів та інструментів управління інформаційними ресурсами, необхідних і придатних для реалізації аналітичних і управлінських процедур, що забезпечують стабільне функціонування суб'єкта господарювання, його стійкий перспективний розвиток. Загальна характеристика інформаційних ресурсів та визначення особливостей їх участі в усіх виробничо-господарських процесах сучасного підприємства дозволили дійти висновку, що інформаційне забезпечення діяльності підприємства має ґрунтуватися на комплексному використанні потенційних і наявних інформаційних ресурсів з урахуванням їх основних особливостей.

Передумови інформаційного забезпечення діяльності підприємства формуються під безпосереднім впливом різних чинників і в умовах тісної взаємодії інформаційної та виробничої сфери, що свідчить про посилення інформаційного аспекту процесу виробництва в сучасних умовах.

Інформаційне забезпечення комп'ютерного аудиту – це певним чином упорядкована сукупність інформації, яку формують і використовують на різних стадіях процесу комп'ютерного аудиту. Основою інформаційного забезпечення комп'ютерного аудиту є

економічна інформація, що характеризує виробничу і фінансово-господарську діяльність суб'єктів контролю [11].

Найпотрібнішу інформацію про фінансово-господарську діяльність аудитор отримує з даних бухгалтерського обліку, внутрішньо-господарського контролю, бухгалтерської і статистичної звітності. В аудиторському контролі використовують також інформація зовнішніх джерел: банків, страхових компаній, торговельних партнерів, аудиторських і юридичних фірм. Важливе місце у формуванні інформаційної бази комп'ютерного аудиту займає законодавча, планово-нормативна та довідкова інформація. В аудиторському контролі використовують матеріали попереднього зовнішнього та внутрішнього аудиту, акти перевірки податкових органів, контрольно-ревізійних служб, позабюджетних фондів та ін.

Слід відзначити, що в аудиті використовують не тільки фінансову, а й нефінансову інформацію. Для об'єктивної оцінки фінансового стану підприємства, визначення ефективності використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів на виробництві аудиторіві часто доводиться вивчати особливості організації і технології виробництва суб'єктів перевірки, використовувати матеріали контрольних обмірів, лабораторних аналізів тощо.

Від зміни виду аудиторських послуг змінюється обсяг і зміст інформаційного забезпечення комп'ютерного аудиту. Якщо при комп'ютерному аудиті фінансової звітності в більшій мірі покладаються на інформацію бухгалтерського обліку, фінансової (бухгалтерської) і статистичної звітності, то, наприклад, у процесі консультаційних послуг більше використовують законодавчо-нормативні матеріали.

Отже, для аудитора важливо не тільки мати знання про інформаційне забезпечення аудиторського контролю, а й про процес формування інформації щодо суб'єктів господарської діяльності та використання її у практичній роботі. Для цього неабияке значення має наукова класифікація економічної інформації, яку використовують в аудиті.

Все інформаційне забезпечення комп'ютерного аудиту складається як із нормативно-законодавчої бази, що здійснює регулювання ведення

фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, бухгалтерського обліку, складання і подання фінансової та податкової звітності, так і з внутрішніх стандартів підприємства, його первинної, зведеної та іншої документації, реєстрів бухгалтерського обліку та інших внутрішніх і зовнішніх джерел інформації та інформації від третіх осіб, публікацій в наукових і спеціальних виданнях і таке ін.

Інформаційним забезпеченням комп'ютерного аудиту є цілеспрямована робота зі збору інформації, її реєстрації, передачі, обробки, узагальнення, зберігання та пошуку суб'єктами контролю з метою використання для потреб управління.

До інформаційного забезпечення комп'ютерного аудиту, як і для інформаційного забезпечення аудиту [21] можна віднести:

- матеріальні джерела (документальні та натуральні об'єкти);
- нематеріальні об'єкти (миттєві явища);
- абсолютно точна інформація (категорична);
- умовно точна інформація;
- орієнтовно точна інформація.

За основу класифікації інформаційного забезпечення фінансово-господарського контролю й аудиту взято ознаки:

- професійно-інформаційна комунікація;
- пізнавальність інформації;
- зміст інформаційного забезпечення.

У залежності від ступеня доказовості інформацію можна класифікувати на доказову і недоказову. Досить часто інформація, що міститься у первинних документах, потребує від аудитора додаткової перевірки і вимагає звернення з листами до банків, страхових компаній, покупців, постачальників та ін. для підтвердження здійснення тих чи інших господарських операцій.

Важливими ознаками класифікації інформаційного забезпечення комп'ютерного аудиту є ступінь деталізації, тривалість зберігання і спосіб формування інформації.

За ступенем деталізації інформація може поділятися на загальну і конкретну. Загальна інформація міститься в бухгалтерській і статистичній

звітності та інших носіях і не може служити абсолютно достовірним джерелом даних про об'єкти контролю. Конкретна інформація про об'єкти контролю міститься, як правило, у первинних документах (рахунок-фактура, накладна, вимога, доручення, прибуткові й видаткові касові ордери та ін.), які безпосередньо відображають господарські операції. Первинні документи дають достовірнішу інформацію про господарські факти – явища або процеси.

Для комп'ютерного аудиту важливе значення має тривалість зберігання носіїв економічної інформації. За цією ознакою інформація поділяється на інформацію тривалого та нетривалого зберігання.

Широке використання на підприємствах сучасних персональних комп'ютерів на робочих місцях бухгалтера, завідувача складом, майстрів виробництва та ін., які з'єднані в єдину мережу, дозволяє формувати інформацію в автоматичному режимі. При цьому способі обробки інформації первинні документи формують за допомогою комп'ютерів, а їх інформація формує базу даних.

Обробка даних бухгалтерського обліку в місцях здійснення господарських операцій, яка базується на використанні автоматизованих робочих місць, персональних комп'ютерів і локальних мереж, дозволяє формувати і вести не тільки локальні бази даних, а й використовувати для аудиторського контролю централізовану базу даних.

Може статись, що первинні документи, комп'ютерні файли та інша інформація, необхідна для складання аудиторських доказів, існуватимуть тільки протягом короткого періоду або у форматі, доступному тільки для перегляду на комп'ютері. У цьому випадку аудитор має застосовувати спеціальні методи дослідження інформації. Особливості інформаційного забезпечення при проведенні аудиту в умовах використання комп'ютеризованих систем обліку регламентується низкою відповідних Положень про міжнародну та національну аудиторську практику, які, як було вказано вище, розкривають різні аспекти проведення аудиту в середовищі комп'ютеризованих інформаційних систем, дають оцінку аудиторських ризиків, а також встановлюють вимоги до знань аудиторів про комп'ютеризовані інформаційні системи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про аудиторську діяльність” від 22.04.1993 р. № 3125-ХІІ із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>.
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (видання 2014 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aru.com.ua/msa>.
3. Бенько М.М. Можливості здійснення фінансового аудиту у середовищі інформаційних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vzhdtu_econ_2013_2_3.pdf.
4. Бойко Н.В. Проблеми аудиту в Україні: автоматизація аудиторських перевірок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Upsal_2012_9_62.pdf.
5. Бондаренко О.В. Аналіз програмного забезпечення для проведення аудиту / О.В. Бондаренко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – № 24. – С. 369 – 374.
6. Бондаренко О.В. Комп’ютерний аудит: Навч. посібник / О.В. Бондаренко, С.І. Лебедевич. – Львів: НЛТУ України. 2010. – 201 с.
7. Вакаров В.М. Аудит у комп’ютерному середовищі / В.М. Вакаров, М.Д. Щербан // Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: “Економіка”. – 2010. – С. 221 – 227.
8. Іванюта П.В. Управлінські інформаційні системи в аналізі та аудиті: Навч. посібник / П.В. Іванюта. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 180 с.
9. Івахненков С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. посібник / С.В. Івахненков. – 4-е вид., доп. і перероб. – К.: Знання-Прес, 2008. – 319 с.
10. Івахненков С.В. Комп’ютерний аудит: контрольні методики і технології / С.В. Івахненков. – К.: Знання-Прес, 2005. – 218 с.

11. Івахненко С.В. Поняття комп'ютерного контролю та аудиту: Навч. посібник / С.В. Івахненко. – К.: Бухгалтерський облік і аудит, 2009. – 85 с.
12. Інформаційні технології аудиту та внутрішньогосподарського контролю в контексті світової інтеграції : [монографія] / С. В. Івахненко ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т “Києво-Могилянська академія”. – Житомир : Рута, 2010. – 432 с.
13. Клименко О.В. Інформаційні системи і технології в обліку: Навч. посібник / О.В. Клименко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 320 с.
14. Король Г.А. Финансовый контроль: учет, проверка, анализ: Монография / Г.А. Король, Р.Б. Сокольская, В.Д. Зеликман. – Днепропетровск: Наука и образование, 2004. – 192 с.
15. Король Г.О. Методичні вказівки до виконання курсової роботи з дисципліни “Комп'ютерний аудит” для студентів спеціальності 8.03050901 – облік і аудит / Укл.: Г.О. Король, В.Д. Зелікман, Р.Б. Сокольська. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2013. – 28 с.
16. Кривоконь О.С. Концептуальні основи автоматизації фінансового аналізу в умовах глобалізації: Наукова публікація / О.С. Кривоконь. – К.: Облік і фінанси АПК, 2009. – 105 с.
17. Криницький Р.И. Контроль и ревизия в условиях автоматизации бухгалтерского учета / Р.И. Криницький. – М.: Финансы и статистика, 1990. – 118 с.
18. Лазарева С.Ф. Методологічне і методичне забезпечення аудиту інформаційних технологій / С.Ф. Лазарева, Р.Л. Ус // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 1(128) – С. 117 – 125.
19. Лиса О.В. Особливості проведення аудиту в комп'ютерному середовищі / О.В. Лиса // Розвиток науки про бухгалтерський облік: Зб. тез та виступів на наук. конф. – Ч.1. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 252 с.
20. Лубенець С.В. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті : навч. посібник / С.В. Лубенець ; М-во освіти і науки України. – Львів : Магнолія-2006, 2010. – 257 с.
21. Мартиненко С.В. Аудит інформаційної безпеки: Навч. посібник / С.В. Мартиненко, Г.О. Кравцов. – К.: Фінанси, облік і аудит, 2009. – 56 с.
22. Мултановская Т. Аудит в схемах и таблицах / Т. Мултановская,

М. Горяева. – Харьков : Фактор, 2009. – 335 с.

23. Назаренко О.О. Автоматизация аудиту в Украине: подходы і програмне забезпечення: Навч. посібник / О.О. Назаренко, Ю.В. Михайленко. – К.: Економіка і держава, 2008. – 68 с.

24. Огнева А.М. Аудит інформаційних систем / А.М. Огнева. – Хмельницький: Вісник Хмельницького національного університету, 2009. – 232 с.

25. Петрик О.А. Аудит: методологія и організація: Монографія / О.А. Петрик. – К.: КНЕУ, 2003. – 260 с.

26. Подольский В.И. Компьютерный аудит: Практик. пособие / В.И. Подольский, Н.С. Щербакова, В.Л. Комиссаров; Под ред. проф. В.И. Подольского. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 128 с.

27. Проскуріна Н.М. Процедурне забезпечення аудиту. Теорія та практика : монографія / Н.М. Проскуріна ; [наук. ред. О. Ю. Редько] ; Нац. академія статистики та аудиту. – К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2011. – 738 с.

28. Псалтыра Е. Для чего необходим аудит ИС / Е. Псалтыра // Компьютер в бухгалтерском учете и аудите. – 2003. – № 3. – С. 97 – 100 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.optim.ru/comp/2003/3/TMUConsulting/TMUConsulting.asp>.

29. Пустьяк О.В. Нормативно-правові та практичні аспекти комп'ютерного аудиту в Україні / О.В. Пустьяк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Економічні науки”. – 2016. – № 18. – С. 179 – 182.

30. Романов А.Н. Автоматизация аудита / А.Н. Романов, Б.Е. Одинцов. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1999. – 336 с.

31. Рудницький В.С. Методологія і організація аудиту: Навч. посібник / В.С. Рудницький. – Тернопіль: Економічна думка, 1998. – 196 с.

32. Сотникова Л.В. Методология оценки системы внутреннего контроля в аудите / Л.В. Сотникова // Бухгалтерский учет. – 2003. – № 7. – С. 48 – 52.

33. Старовойтова Е.В. Основные принципы и процедуры системы внутреннего контроля качества аудиторских услуг / Е.В. Старовойтова // Аудиторские ведомости. – 2006. – № 2. – С. 46 – 55.

34. Тадеєва Н.В. Особливості використання сучасних інформаційних технологій як одного з факторів результативності фінансового аудиту / Н.В. Тадеєва // Фінансова система України: наукові записки. Серія “Економіка”. – 2011. – №17. – С. 283 – 289.

35. Терехов А.А. Контроль и аудит: основные методические приемы и технология / А.А. Терехов, М.А. Терехов. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 208с.

36. Терещенко Л.О. Інформаційні системи і технології в обліку: Навч. посібник / Л.О. Терещенко, І.І. Матієнко-Зубенко. – К.: КНЕУ, 2004. – 187 с.

37. Терещенко Л.О. Комп’ютерний аудит : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисципліни / Л.О. Терещенко, Б.В. Кудрицький ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ “Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана”. – К. : КНЕУ, 2011. – 226 с.

38. Фостолович В.А. Комп’ютерний аудит як незалежна форма контролю надійності захисту інформаційної системи підприємства / В.А. Фостолович, А.М. Андрущак // Економічний аналіз. – 2010. – № 7. – С. 400 – 402.

39. Шешукова Т.Г. Аудит: теория и практика применения международных стандартов: Учеб. пособие. / Т.Г. Шешукова, М.А. Городилов. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 160 с.

40. Шпанковська Н.Г., Король Г.О. Аудит. Розділ 1. Основні категорії аудиту: опорний конспект лекцій – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2003. – 48 с.

41. Шпанковська Н.Г., Король Г.О. Аудит. Розділ 2. Практичний аудит: опорний конспект лекцій. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2004. – 36 с.

42. Champlain J. Auditing information systems: a comprehensive reference guide / J. Champlain. – N. Y.: John Wiley&Sons, Inc., 1998. – 422 p. – P. 298.

43. Manson S. Audit Automation: Improving Auality or Keeping up Appearances / S. Manson, Sc. McCartney, M. Sherer // Current issues in auditing. – 3-rd ed. – London: Paul Chapman Publishing Ltd, 1997. – 342 p.

44. Weber R. Information systems control and audit / R. Weber. – Upper Saddle River, Prentice-Hall, Inc., 1999. – 1013 p.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОМП'ЮТЕРНОГО АУДИТУ.....	5
2. ІСНУЮЧІ ПІДХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОГО АУДИТУ.....	15
3. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ АУДИТУ.....	19
4. ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ КОМП'ЮТЕРИЗОВАНИХ СИСТЕМ ОБЛІКУ.....	25
5. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОГО АУДИТУ.....	32
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	36

Навчальне видання

Король Григорета Олександрівна
Зелікман Владислав Давидович
Сокольська Рената Борисівна
Сивокобилка Катерина Олександрівна
Зінченко Анна Вадимівна
Плоховець Катерина Леонідівна

КОМП'ЮТЕРНИЙ АУДИТ

**Частина I. Методологія та інформаційне забезпечення
комп'ютерного аудиту**

Навчальний посібник

Тем. план 2017, поз. 161.

Підписано до друку 27.11.2017. Формат 60x84 1/16. Папір друк. Друк плоский.
Облік.-вид. арк. 2,41. Умов. друк. арк. 2,38. Тираж 100 пр. Замовлення №204.

Національна металургійна академія України
49600, Дніпро-5, пр. Гагаріна, 4

Редакційно-видавничий відділ НМетАУ